

aljától 30–35 cm-rel mélyebben húzódott. A diadalív alatti sávalapozás szélességében sikerült feltárnunk ennek az öntött, mintegy 15–20 cm vastag padlónak nagyobb felületét, amely közvetlenül a törtköves sávalapozáson húzódott. A szentély közepe táján ez az öntött padló nagyobb felületben maradt ránk. Mindkettő a hajó padlószintjének magasságában húzódott. A fentiek alapján persze az is következik, hogy a hajót és a szentélyt összefüggő, egyazon magasságban kialakított, felületén vörösre színezett, öntött padló borította.⁶⁶ Az 1998. évi feltáráson a diadalívnél megfigyelt lépcső kialakítására, valamint a szentély szintjének megemelésére véleményünk szerint már a kolostor életének végén, feltehetően a 16. század első felében kerülhetett sor. Ekkor, az öntött padlónál 25 cm-rel magasabban húzódó szentély járófelületét – nagyjából a diadalív szélességében megfigyelt vékony habarcsaljzat, valamint a téglatörmelék alapján – talán padlótéglaívből képezték ki. Ezen megállapításunkat óvatosan fogalmazzuk meg, mivel a fenti jelenség csak a diadalív közelében volt megfigyelhető, más részen a járószintet vékonyan lejárta felületű, sötétszürke színű föld jelentette. Ehhez a megemelt padlószinthez vakolat vagy meszelés nem illeszkedik, hiszen a szentély déli falán húzódó két vakolatréteg az eredeti öntött padlóhoz kapcsolódik.⁶⁷

Az ajtónyílások környékén előkerült, aránylag nagyszámú padlótégla arra utal, hogy a küszöbkövek előtt – a templom padlójához kapcsolódó – két, esetleg három fokból álló, a templomfal törtköves alapozásának szélességében kialakított lépcsőt vörös anyagú téglákból falazták. Erre azért volt szükség, mivel a külső terep magasabban húzódott.⁶⁸

A templomhajó északi és déli fala mellett három mellékoltár alapozását tártuk fel. Az egyik a hajó északkeleti sarkában, közvetlenül a faloszlop mellett, attól 45 cm-re délre húzódik. A törtköves, a padlóból 40 cm-re kiemelkedő alapozás nyugati oldalához az öntött padló csekély maradványa csatlakozik.⁶⁹ A másik kettőt a hajó északi és déli fala mentén, közvetlenül a középső faloszlopok mellett tártuk fel. A faloszlopok nyugati oldala mellett felépült mellékoltárok törtköves alapozásai 50 cm-re emelkednek a felszín fölé.⁷⁰

5. kép. A templomhajó nyugati fala az oromfallal, a boltozat lenyomatával és a rózsuaablak helyével (fotó: Simon Zoltán)

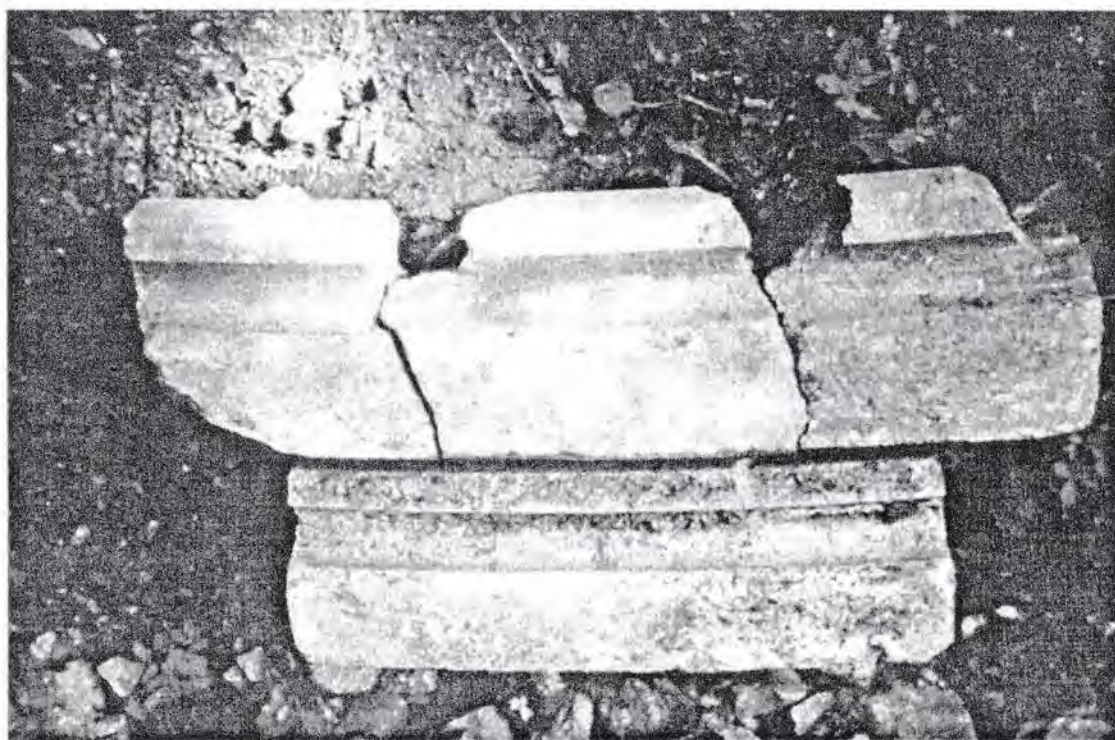
66 Ez azt is jelenti, hogy eredetileg nem épült lépcső a szentély és a hajó között.

67 Közvetlenül a falazaton egy vékony (0,4 cm) vakolat húzódik. Anyaga szürkésfehér színű, közepesen szitált homokkal kevert, mészrögökkel telített, melynek felületét több alkalommal is sárgásfehérre meszelték. A felette lévő vakolat ennél vékonyabb, anyagát mészrögökkel kevert sárgásfehér színű homokból keverték ki, rajta fehér meszelésrétegekkel.

68 A téglák mérete: 20×20×4,6 cm, alsó lapján 2,6 cm magas élszedéssel.

69 Mérete 100×90 cm.

70 Az északkeleti oltár 120×105 cm, a déli 175×80, végül az északi 160×100 cm méretű.

6. kép. A hajó boltozati bordái (fotó: Juan Cabello)

A hajó és a szentély területéről 265 köfaragvány került elő, amelyek döntő többségét boltozati kőbordák tették ki. Kiemelkedő jelentőségűnek tartjuk a szentély nyugati részében előkerült tárcsás zárókövet, amely a szentély téglalap alakú terét lefedő körtetagozatos kőbordás keresztboltozatához tartozott. A szentély keleti felében a poligonális záródás boltozatának erősen hiányos záróköve is felszínre bukkant. Összehasonlíthatatlanul kevesebb számban képviseltetik magukat azonban azok a faragványok, melyeket a hajó és az ablak, valamint az övparkány, a kökeretes ülőfülke vagy a sekrestyeajtó elemeiként határoztunk meg.⁷¹

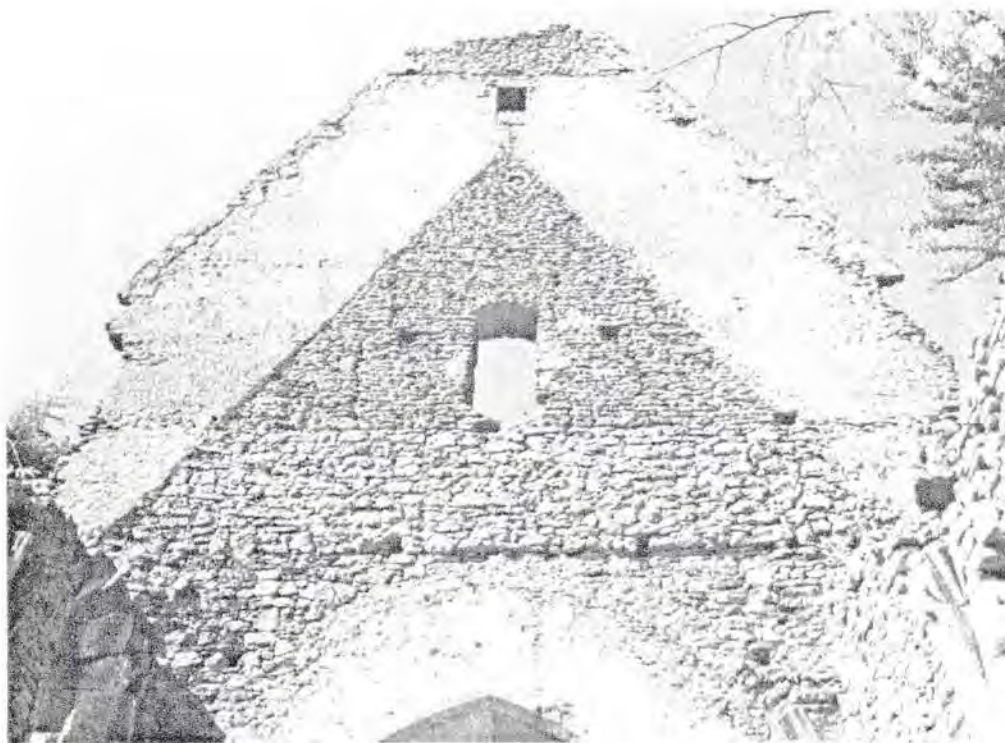
A szentély déli falában kialakított 270 cm széles és 40 cm mély ülőfülke padkája 60–65 cm-rel az öntött padló felett húzódik. Az eredetileg valószínűleg az övparkány magasságában záródó hátfalából (szentély déli fala) 70 cm magas szakasza maradt ránk. Mindkét szélén kökeret fészke utaló nyomokat is megfigyeltünk. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy az ülőfülke előtti törmelékből előkerült két faragvány akár a fülke kökeretének darabjai is lehetnek,⁷² melyek közül az egyik akár az ülőfülke középosztójának töredéke is lehet.⁷³ A hátfalon, valamint a merőleges kávékon fehér meszelésű vakolat maradványai húzódnak, habár a fülke nyugati felső szélén fekete színű festésre utaló nyomok arra utalnak, hogy az ülőfülke kifestése vélhetően nem egyszínű lehetett.

Az ülőfülke előtt – szorosan annak falához építve – egy törtkövekből falazott sírt tartunk fel. A falazat kötőanyaga sárgásbarna földdel kevert mészdús, jó megtartású habarcs. Alját habarcsmészbe rakott kövekből falazták ki. Felülete habarccsal simított.

71. A diadalív élszedett, nagyalakú kvaderei a IV–V. számú szelvények területén kerültek elő.

72. Az egyik köelem egy egyszer hornyolt, keskeny orral záródó töredék, míg a másik egy szélesebb orral rendelkező, szintén hornyolt faragvány.

73. Megjegyezzük, hogy a fülke szélessége miatt osztó beiktatására feltétlenül szükség lehetett. Más különben ezt a megoldást az ülőfülke és az övparkány fölött lévő ablak is indokolhatta.

7. kép. A hajó keleti oromfala, rajta a szentély tetejének lenyomata (fotó: Simon Zoltán)

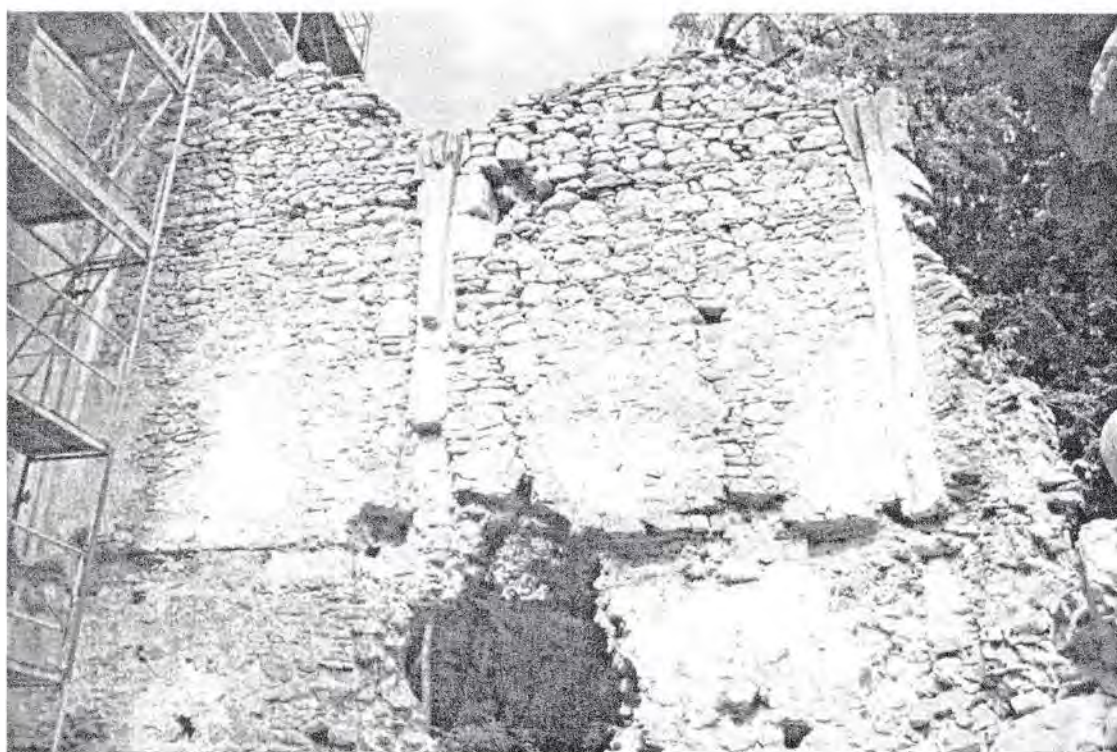
A kamra falának belső oldalát kivakolták.⁷⁴ A sír déli falazata 40–45 cm-rel emelkedik ki az öntött padló fölé és az ülőfülke padkájától mintegy 10–15 cm-rel alacsonyabban záródik. Falának többi részét a padló szintje alatti sárga agyaggal kevert köves rétegig bontották el, feltehetően még a szentély boltozatának beomlása előtt. A teljesen kirabolt, eredetileg a padló fölé 45–50 cm-rel kiemelkedő sírkamra betöltése agyaggal kevert föld, melyben számos öntött terrazzo töredéket is megfigyeltünk. Számos közülük a falazott sír alján került elő, melyből arra következtethetünk, hogy a vörösre színezett öntött padló a sír kirablásának pillanatában még meglehetett. A bolygatásban csupán néhány szórt csontot találtunk (koponyatető darabja, jobb oldali alsó állkapocs, alsó karcsont, egy combcsont, néhány borda, kulcscsont, továbbá egy csigolya). A koporsó vasalásai a kamra egyik sarkában kerültek elő.⁷⁵

A szentély keleti fala előtt – a két támpillér között –, arra merőleges kutatóárokkaival a külső szintviszonyokat vizsgáltuk meg, valamint a falazat alapozási síkját tártuk fel. A déli támpillér mellett egy olyan – 35–50 cm széles és 40 cm mély – törtkövel fedett, délnyugat–északkelet irányú vízelvezető árkot bontottunk ki, amely a szentély falának alapozása alatt húzódik.⁷⁶ Az egykori – a szentély falától keleti irányba egyenesen ereszkedő – sárgásbarna, illetve szürke színű, aprószemcsés, helyenként faszenes agyagból álló, 10–15 cm vastag járósínt a mai terepszinttől számított 50 cm-es mélységben húzódik. Ez alatt már csak a különböző méretű kövekkel kevert, ám bolygatatlan sárga, sárgásbarna, szürke és legalul barna színű, egymást váltó agyagos rétegek helyezkednek el.

⁷⁴ A vakolat homokkal kevert mészrögös összetételű, meszelve nem volt.

⁷⁵ A sírkamra mélysége 163 cm, szélessége 95–104 cm, falának szélessége pedig 24–40 cm.

⁷⁶ A kutatóárok hossza 500 cm, szélessége 200 cm. A vízelvezető árkot 125 cm hosszúságban bontottuk ki. A szentély alapozásának alja a mai terepszinttől számított 205 cm-es mélységben húzódik.

8. kép. A szentély északi fala a boltindításokkal és a szekrestyeajtóval (fotó: László Csaba)

A kutatási eredmények ismertetése után feltétlenül érdemes összefoglalnunk, hogy ezek alapján milyen is lehetett egykor a templom. A templom téglalap alaprajzú hajójához poligonális szentély csatlakozik. A hajó déli falát három, míg szentélyét öt, lépcsős kialakítású, sarkukon kváderekkel erősített támpillér támasztja.⁷⁷ A hajó déli falát két csücsíves, eredetileg mérműves ablak töri át. Szentélyét az előbbiekkal formailag megegyező, ám valamivel kisebb méretű, szintén mérműves ablaknyílások világították meg.⁷⁸ A hajó nyugati oromfalában eredetileg egy, feltehetően mérműves rózsablat is volt. Körbefutó fő- és lábazati párkánya homorlatos tagozatú. Hajójának magasan kiemelkedő oromfalait, valamint a valamivel alacsonyabban záródó szentélyét meredek tető fedte egykoron.⁷⁹ A hajó nyugati falában lévő – előttünk ismeretlen záródású – homorlatos tagozatokból összeállított bélietes kökeretes kapuzat biztosította a bejárást a templomba.⁸⁰

77 A téglalap alaprajzú hajó mérete: 13×10,4 m, a szentély mérete: 9,9×6,55 m. A hajó és a szentély támpilléreinek szélessége 86 cm. A 23 cm magas, homorlatos tagozatú lábazati párkánynál a pillérek szélessége 116 cm. A hajó támpilléreinek magassága a lábazati párkánytól számítva 11,4 m, a szentélyé 9,5 m. A hajó és a szentély falainak szélessége 105 cm, a lábazati párkánynál 120 cm. Alapozási kiugrás 10–20 cm.

78 A hajó rézsűs kávájú ablakainak külső szélessége 180 cm, káváinak belső szélessége 115 cm. A nyílás vállmagassága 445 cm, csücsíves záródásának magassága 520 cm. Könyöklője a lábazattól mért 355 cm-es magasságban húzódik. A szentély, szintén rézsűs kávájú ablakainak külső szélessége 180, belső szélessége 120 cm, vállának magassága 380 cm, csücsíves záródásának magassága 440 cm. Könyöklője a lábazattól mért 320 cm-es magasságban húzódik.

79 A lábazati párkány padlószinttől mért magassága a hajó déli oldalánál 140, illetve 170 cm, a hajó nyugati falánál 225 cm, a hajó északi falánál 70 cm, míg a szentély lábazata 100 cm magas. A 23 cm magas, szintén homorlatos tagozatú főpárkány padlószinttől mért magassága 12,7 m. A hajó oromfalai 24,7 m magasak. A szentély tetőlenyomatának magassága 18,7 m, kiserkesztett főpárkánya 11,7 m körüli magas lehetett.

80 A falazatban megfigyelhető nyomok alapján a hajó nyugati kapuzatának külső szélessége 212 cm, rézsűs kávájának belső szélessége 175 cm, kökeretének vállmagassága 268 cm. A kapuzat legnagyobb magassága pedig 310 cm körüli lehetett.

A hajót negyed, illetve félkör alaprajzú faloszlopokra támaszkodó, kétszakaszos, trapéz orrú kőbordás keresztboltozattal fedték. A faloszlopok aránylag alacsony, élszedések közrefogta horonyból álló tagozattal lezárt lábazatokról indulnak.⁸¹

Az északi hajófalban lévő, mindkét oldalán homorlatos tagozatból álló, bizonytalan záródású és magasságú kökeretes ajtó a templomhoz észak felől kapcsolódó kolostor kerengőjébe lehetett belépni.⁸²

A szentélyt a hajótól csúcsíves, sarkain nagyalakú kváderekkel határolta diadalív választja el. A tér nyugati felét egy tárcsás zárókövel összefogott – a homorlatos tagozatú övparkánytól indított – körte tagozatos kőbordás keresztboltozattal fedték le. A poligonális záródás boltozati szakaszát úgyszintén zárókö fogta össze.⁸³ A szentély déli falában egy kökerettel díszített, vélhetően több színűre festett ülőfülkét alakítottak ki, amelynek azonban pontos méretét, valamint kökeretét sem ismerjük.⁸⁴ Az ülőfülke előtti falazott sír valamikor a 16. század első felében épülhetett meg. A templomot egyazon magasságban húzódó öntött, ún. terrazzo-padló borította, amely eredetileg a kapuk előtti, téglából épített lépcsőkhöz kapcsolódott.⁸⁵ A szentély északi falában húzódó, homorlatos kökerettel ellátott, ám előttünk szintén ismeretlen záródású ajtónyílás a sekrestyébe nyílt.⁸⁶

2005-ben kerítettünk sort a kerengőfolyosót és az udvart vastagon borító – kevés földet tartalmazó – törtköves, helyenként 200–250 cm vastag, végeredményben egységesnek mondható omlásréteg kitermelésére.

Tekintettel arra, hogy 1998–2000-ben kitisztítottuk a kerengő déli folyosójának nagy részét, melynek során nagyobb felületen tártuk fel az egykori járószintet: az udvar és a többi folyosószárny területéről oly módon tudtuk kiemelni a köves omlást, hogy a járószint fölött hozzávetőlegesen egy 20–30 cm vastag „védőréteget” meghagytunk.

9. kép. Övparkány a szentély északnyugati sarkában (fotó: László Csaba)

81 A fél- és negyed körív faloszlopok lábazati magassága 87 cm.

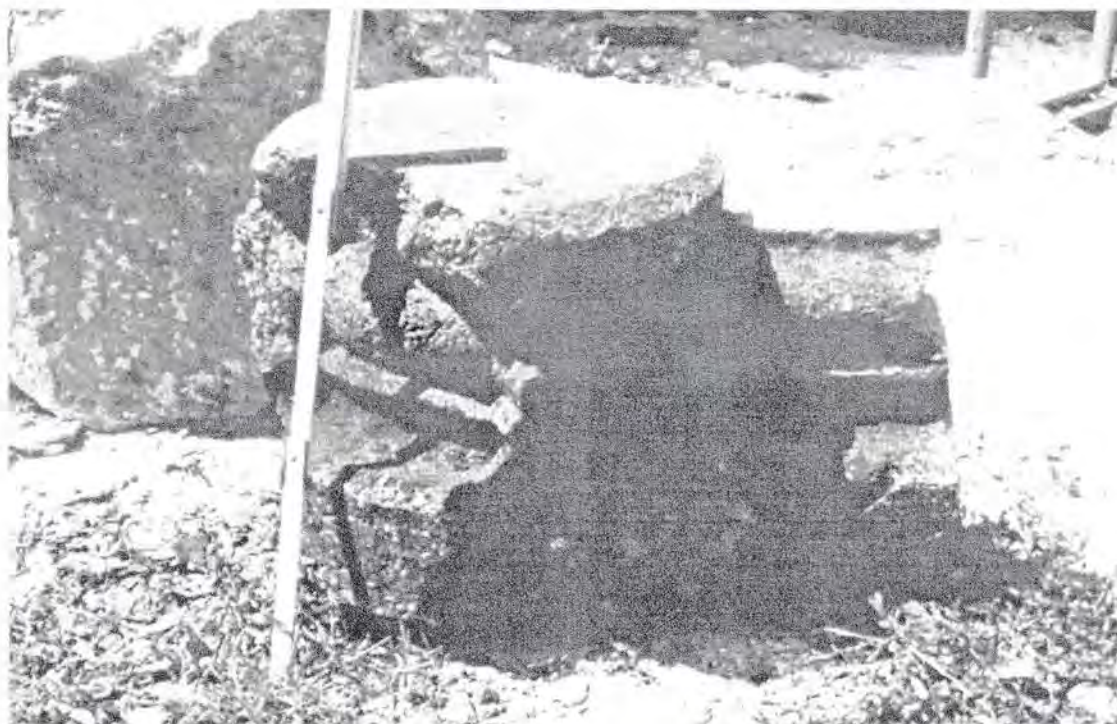
82 Az ajtó külső szélessége 242 cm, béléstének belső szélessége 158–160 cm. A nyílás vállának magassága 296 cm. A kapuzat kökeretének felső elemei nem kerültek elő, következésképpen formai lezárásának módját nem ismerjük. A kökeretet befoglaló szegmensíves lezárású fészkek legnagyobb magassága 310 cm.

83 Amíg a keresztboltozat bordakötege a szentély homorlatos tagozatú övparkánya fölött indul, addig a poligonális szakasz boltozata a sarkoknál beépített, a járószint felett 60–65 cm-es magasságban elindított hosszú konzolokra támaszkodik.

84 Az ülőfülke méreteit lásd a 11–12. oldalon.

85 Minderre a külső terepszint és a templombelső közötti 50–60 cm-es szintkülönbség miatt volt szükség.

86 A homorlatos tagozatú kökeretes sekrestyeajtó belső szélessége 120 cm, külső szélessége 170 cm, a kökeretfészkek 30×25 cm méretűek. A nyílás vállának magassága 230 cm, legnagyobb magassága pedig 240 cm körüli.

10. kép. A szentély boltozatának egyik záróköve (nyugati boltozszakasz) (fotó: Juan Cabello)

A keleti szárnyon húzódó káptalanterem és a hozzá északról csatlakozó többi helyiség, továbbá az északi szárny – szintén jelentős omlásréteggel betömődött – tereiben azonban megtartottuk a jelenlegi állapotot. A kolostornak ezen részein kutatást nem végeztünk.

Ez alól kivételt jelentett a nyugat-keleti irányú keskeny fallal utólagosan megosztott sekrestye, amelyet – az északnyugati falsarok melletti keskeny szakasz kivételével, a járószintig feltártunk.⁸⁷ A helyiség déli keskenyebb terének keleti falában egy – alul kifolyónyílással rendelkező – lavabo-fülkét bontottunk ki.⁸⁸ A nagyobb helyiség északkeleti sarkában, az apróköves, agyagos padló alatt egy – a külső (keleti) falat is áttörő – kőből faragott, lapos törtekövekkel lefedett kifolyó vályút tártunk fel. Megállapítottuk, hogy az osztott helyiséget eredetileg egységes dongaboltozattal fedték. Nagyobb terének falait fehér meszelésű vakolat borította. A keskenyebb déli helyiség nyugati, jelenleg alig 60–80 cm magas falán egy freskó geometrikus diszítésű szegélye maradt meg. A két helyiség közötti utólagos osztófal tengelyében egy rézsűs kialakítású ajtónyílást bontottunk ki.⁸⁹

A kutatás azonban olyan eredményt is tartogatott számunkra, amellyel előzetesen nem számolhattunk. Azt tapasztaltuk, hogy a sekrestye keleti és nyugati fala nem épült össze a szentély északi falával, sőt, ez utóbbi kétségkívül egy későbbi építkezésként volt meghatározható. A sekrestye keleti és a nyugati falainak déli végén – közvetlenül a szentély északi fala előtt – megfigyelt falcsorbázatok egy utólagosan elbontott, az osztott helyiséget dél felől lezáró falra utaltak. A keleti fal végén, közvetlenül a szentély

87 A sekrestye 790×730 cm alapterületű. Ebből a fallal leválasztott keskenyebb déli része 790×180 cm méretű.

88 A lavabo méretei: külső szélessége 45 cm, rézsűs kávainak hossza 30 cm, belső szélessége 12 cm. A fülke magassága 74 cm, alja a járószint fölött 22 cm-rel záródik.

89 Úgy tűnik, hogy a keskenyebb helyiséget többször is átalakították. Legalábbis erre utal a teret felosztó, majd a padlóig visszabontott, észak–déli irányú keskeny falazat is.

11. kép. Falazott sír a szentély déli fala mellett (fotó: Juan Cabello)

északkeleti támpillére előtt fennmaradt a nyugat felé forduló – a helyiség délkeleti sarkát kijelölő – elbontott déli fal rövid csomkja. Az elbontott fal külső oldalának lenyomata jól követhető a szentély északi, valamint a hajó északkeleti falazatának külső oldalán.⁹⁰ Nem vitás, hogy a fenti jelenségek azt bizonyítják, hogy a helyiségnek már állnia kellett a templom építésekor. Bizonyosan déli falát is ekkor bonthatták el, hiszen ettől kezdve a szentély északi fala zárta a sekrestyét dél felől. Nem zárható ki, hogy a helyiségnek a hajó északkeleti fala előtt húzódó nyugati falszakaszának déli végén látható javítás is erre az időre tehető.⁹¹ A sekrestyeter megosztására feltehetően már a templom felépítése után kerítettek sort.

A kutatás még egy jelentős meglepetést tartogatott számunkra. A kerengő keleti folyosójának kitisztításakor kiderült, hogy a sekrestye északi oldalához kapcsolódó, annak falaival kötésben épült, poligonális záródású káptalanterem nyugati zárófalának északi, kváderekkel erősített sarkához a kerengő keleti fala utólagosan épült hozzá. A káptalanterem külső lábazatát egyszerű élszedéssel záródó tagozat alkotja.⁹² A fentiek alapján kétségtelen, hogy a templom és a káptalanteremhez kapcsolódó, szabálytalan téglalap alaprajzú, síkmennyezetes kerengőfolyosó, valamint a keleti és az északi szárny helyiségei bizonyára egyazon építési szakasz eredményeként, a káptalanteremnél és a sekrestyénél később, a templommal egy időben épülhettek ki. A fent elmondottakból az is világosan kihüvelyezhető, hogy a templom és kolostorának felépítésekor feltétlenül állni kellett a

⁹⁰ A fallenyomatok hozzávetőlegesen a hajó északi falában lévő konzolok magasságában szakadnak meg.

⁹¹ A hajó északkeleti sarkától egészen a szentély és hajó csatlakozásáig tartó falszakaszon maradt meg a freskórészlet. Amúgy a sekrestye falainak 90 cm-es vastagságával szemben a kerengő falai csupán 75 cm szélesek.

⁹² A szentély szakaszán nem épült lábazat.

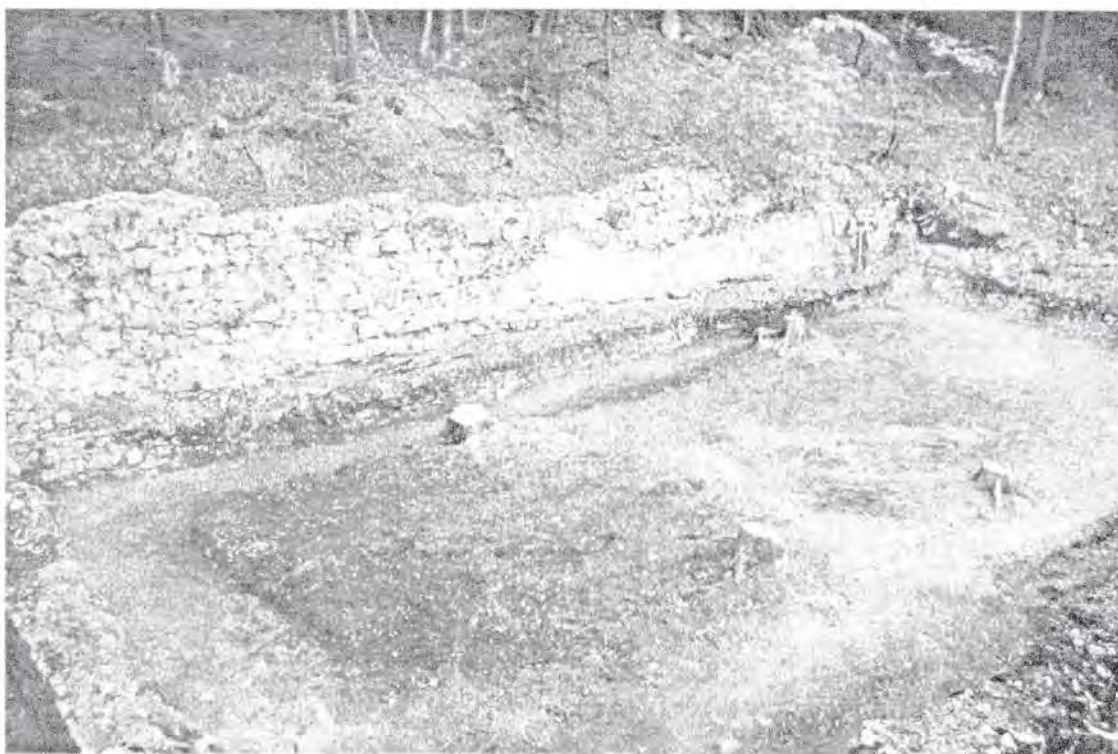
12. kép. A lavabo
(fotó: Juan Cabello)

13. kép. A kitisztított déli kerengőfolyosó
(fotó: Simon Zoltán)

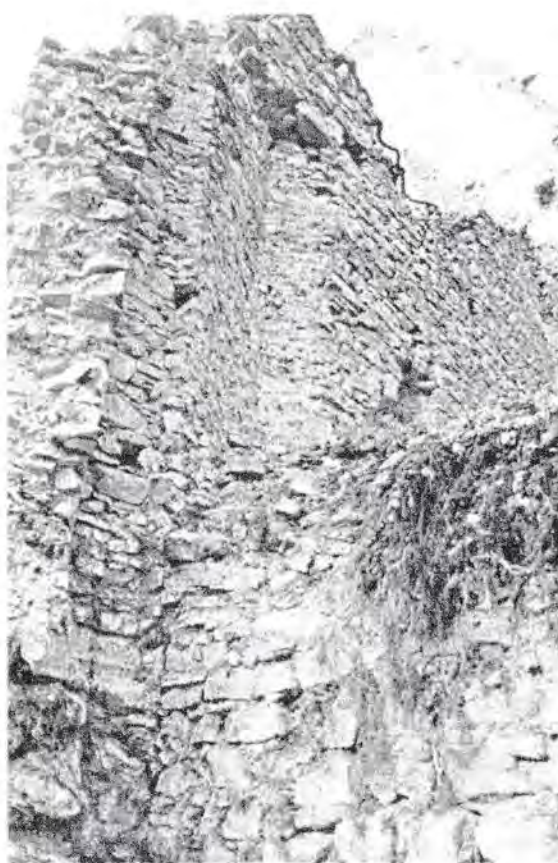
14. kép. A hajó északi fala a kerengőfolyosó tetőlenyomatával
(fotó: Juan Cabello)

15. kép. A feltárt kerengődvar
(fotó: Juan Cabello)

16. kép. A korai épület északnyugati sarka a keleti kerengőfolyosó keleti falában
(fotó: Juan Cabello)

17. kép. A korai épület délkeleti sarkának lenyomata a szentély északi falán
(fotó: Simon Zoltán)

poligonális záródású káptalanteremnek és a hozzá dél felől csatlakozó, vele egy építési szakaszban felépült sekrestyének.

Az egykoron síkmennyezetes kerengőből az udvarra a 75 cm vastag, törtköves falakban kialakított ajtókon át lehetett közlekedni.⁹³ A déli kerengőfolyosó délkeleti sarkától 260 cm-re nyugatra egy 120 cm belszélességű, feltehetően kőküszöbös ajtónyílást tártunk fel, amely nagyjából a hajó északi falában lévő bejáratával szemben helyezkedik el. Az északi kerengő északkeleti sarkától 125 cm-re nyugatra egy 130 cm belszélességű ajtónyílást bontottunk ki, amely az előbbivel pontosan szemben van. Ennek az utóbbinak faragott küszöbköve is in situ megmaradt. A nyugati folyosóról is meg lehetett közelíteni az udvart, mégpedig a délkeleti saroktól 555 cm-re kialakított 70 cm-es széles ajtónyíláson át. Mindhárom ajtónyílás kávája merőlegesen falazott. Amíg a fenti két ajtónyílás esetében kökeret fészkeire nem bukkantunk (feltehetően a kávák kiromlása miatt), addig a nyugati, a nyílásnak udvar felőli oldalán ma is jól érzékelhetők a fészkek.

A kerengőfolyosó udvari fala kb. 70–90 cm magasságban maradt meg. Külső falai azonban ennél magasabban állnak. A nyugati fal jelenlegi magassága egyes pontokon eléri a 250 cm-t.⁹⁴ Kutatás nélkül is bizonyosra vehető, hogy a kolostornak csupán a keleti és északi szárnya épült ki, míg nyugati, illetve déli oldalát csupán folyosó zárta le.

2005-ben, a feltárás befejezésekor elmondhattuk, hogy nemcsak a templom alaprajzi elrendezését, hanem tömegének arányait, hajójának és szentélyének boltozati rendszerét, támpilléreinek, mérműves ablaknyílásainak, valamint fő- és lábazati párkányának méretét, formai megjelenését, továbbá padlójának szintjét, oldalfalainak belső vakolatát is megismertük. Habár ajtónyílásainak pontos mérete az erőteljes kiromlások miatt bizonytalan, mindazonáltal formai megjelenésük felől a kutatás során előkerült kőfaragványok aránylag biztos támpontot nyújtanak. Még ha kisebb mértékben is, de a kolostor területéről fontos ismereteket szereztünk. Mindazonáltal tisztában vagyunk azzal, hogy a munkánk nyomán felvázolható építészeti képet egy jövőbeni kutatás nemcsak kiegészítheti,

93 A folyosó boltozat nélküliségére egyértelmű bizonyítékot nyújt a hajó északi falán látható konzol és a síkmennyezet gerendáit egykor befoglaló fészkek-sor.

94 A kerengő belső méretei: déli fala 7,9 m, északi fala 9,45 m, keleti fala 16,6 m, nyugati fala pedig 15,8 m hosszú. Az omlásból előkerült csekély mennyiségű konyhai kerámia döntő többségét a szürke anyagú és a 16–17. századra datálható vékonyfalú oldaltöredékek teszik ki.